

KÄLLARHÄNDELSE

Eva Adolfsson · Fredrik Agell · *Jean-Claude Arnault* · Gunilla Bandolin · Bianca Maria Barmen · Erik Beckman · Tobias Berggren · Magnus Bergh · Ragna Berlin · Ola Billgren · Anders Bodegård · Johan Celsing · Inger Christensen · Peter Cornell · Sara Danius · Love Derwinger · Leif Elggren · Horace Engdahl · Ulf Eriksson · Aris Fioretos · Magnus Florin · Tua Forsström · Carin Franzén · Katarina Frostenson · Jörgen Gassilewski · Felix Gmelin · Thomas Götselius · Peter Hagdahl · Peter Handberg · Paal-Helge Haugen · Katrine Helmersson · Paula Henrikson · Birgitta Holm · Jan Håfström · Bengt Jangfeldt · Ann Jäderlund · Annica Karlsson Rixon · Stig Larsson · Thomas Liljenberg · Ulf Linde · Claudia Lindén · Lars Olof Loeld · Roland Lysell · Harald Lyth · Carl-Johan Malmberg · Iréne Matthis · Elena Namli · Anders Olsson · Ulf Olsson · Dag Prawitz · Roland Pöntinen · Johan Redin · Håkan Rehnberg · Anna-Lena Renqvist · Sharon Rider · Hans Ruin · Eva Runefelt · Elisabeth Rynell · Marcia Sá Cavalcante Schuback · Johan Scott · Cecilia Sjöholm · Gunilla Sköld Feiler · Göran Sonnevi · Fredrika Spindler · Jakob Staberg · Jan Stolpe · Jesper Svenbro · Jan Svenungsson · Jayne Svenungsson · Pehr Sällström · Pia Tafdrup · Erla Thórarinsdóttir · Björner Torsson · Sophie Tottie · Birgitta Trotzig · Jenny Tunedal · Mona Vincent · Sven-Olov Wallenstein · Erik Wallrup · Ebba Witt-Brattström · Per Wästberg · Adam Zagajewski · Margaretha Åsberg

KÄLLARHÄNDELSER

Forum – nutidsplats för kultur

RED. *Anna Bengtsson*

ERSATZ

© Ersatz & respektive författare 2007

Erik Beckman, »Pjäser«: © Erik Beckmans dödsbo 2007

Ola Billgren, »Parkens skönhet«: © Ola Billgrens arvingar 2007

Paul Celan, »Die Silbe Schmerz«, *Die Niemandsrose*:

© S. Fischer Verlag 1963

Paul Celan, »Gespräch im Gebirg«, *Gesammelte Werke*:

© Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1983

Inger Christensen, »Botanisk rejse«: © Inger Christensen 1992

Gunnar Ekelöf, »Jag skriver till dig«: © Gunnar Ekelöf,

förmedlat genom ALIS

Excerpts from works by Vladimir Nabokov by arrangement
with the Estate of Vladimir Nabokov. © All rights reserved.

Nelly Sachs, »Vor den Wänden der Worte«, *Suche nach Lebenden*:

© Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1971

Pia Tafdrup, »Lumière cendrée«, *Krystalskoven*:

© Pia Tafdrup & Gyldendal, Danmark 1992

*Ersatz tackar Svenska Akademien för finansiellt stöd
och Lova Wallerö för hennes hjälpsamhet.*

Redaktör Anna Bengtsson

Översättare Margit Abenius (Kafka), Anders Bodegård (Zagajewski),
Horace Engdahl (Rilke), Ulf Eriksson (Haugen, Tafdrup), Aris Fioretos
(Celan, Hölderlin, Nabokov), Madeleine Gustafsson (Christensen,
Andreas-Salomé), Jim Jakobsson (Parmenides), Håkan Rehnberg
(Herakleitos), Gerd Reimers (Hoffmann), Hans Ruin (Herakleitos),
Göran Sonnevi (Celan, Sachs)

Omslag och grafisk form Christer Jonson & Ersatz

Sättning Anna Bengtsson & Ola Wallin

Korrekturläsning Lena Roth (musikprogram) & Ola Wallin

Fotografier av Forum & J. C. Arnault: Johan Nilson

Repro Håkan Olsson, Olssons Grafiska, Stockholm

Tryck Spindulys, Litauen 2007

ISBN 978-91-88838-30-6

www.ersatz.se

www.forumkultur.se

Jean-Claude Arnault · Källarhändelser 11

■ ANSIKTET | 24.3 1990

Björner Torsson · Genomläsning 17

Ann Jäderlund · Förtvivlan inför varje
klippa under fästet 20

Göran Sonnevi · Landskapet har
ett osynligt ansikte 25

Stig Larsson · Dödsmask 26

Katarina Frostenson · Monster Spjäl 32

Birgitta Trotzig · Ansiktena blinda
bilder 38

Horace Engdahl · Betraktelser 41

Anders Olsson · Dikter 50

■ UTE – INNE | 15.8 1992

Tobias Berggren · Gläntan 55

Erik Beckman · Pjäser 56

Inger Christensen · Botanisk resa 58

Ulf Eriksson · När hon går hit 60

Tua Forsström · Det är vackert på Sicilien
om våren när citronträden blommar 61

Katarina Frostenson · Långa gråa betes-
marker 62

Paal-Helge Haugen · (Variation över
ett tema hos John Donne) 63

Ann Jäderlund · Går du ute där bland
träden 64

Stig Larsson · Ololon berättar 65

Eva Runefelt · Vid trädet 68

Elisabeth Rynell · Tungan talar 69

Göran Sonnevi · språket är som
ett oändligt träd 70

Pia Tafdrup · Lumière cendrée 71

Björner Torsson · Det finns alltid

två män i samma man 72

Birgitta Trotzig · Vad är nu sambandet
mellan konsten och naturen? 73

Ola Billgren · Parkens skönhet 74

■ STAGNELIUSNATT | 16.10 1993

Erik Johan Stagnelius · Källan 79

Stig Larsson · Dagsljus i det stora fängelset 81

■ RÖSTENS STORA NATT | 14.6 1995

Anders Olsson · Björnlings röst 83

Magnus Florin · Om tystnaden och
skriket hos Witold Gombrowicz 86

Anders Bodegård · Tungan 92

■ RÖSTENS KÖN | 13.10 1995

Birgitta Holm · Rösttemat hos
kvinnliga författare 95

■ SKRÄCK OCH BESVÄRJELSE.
EN HEL NATT MED
SELMA LAGERLÖF | 11.10 1996

Roland Lysell · Gångare och
döda i *Bannlyst* 103

Ebba Witt-Brattström · Den skendöda 110

■ KVÄLLEN MED ERIK BECKMAN
23.11 1996

Horace Engdahl · Den inre verkligheten
är densamma som den yttre, tagen i en
annan ordning 117

■ POETENS MUSIKALISKA RUM
20.5 1997

Eva Runefelt · Dikter 123

■ KÖRA OCH VÄNDA!
STRINDBERG | 15.5 1998

Ulf Olsson · Strindberg och
de nya konstformerna 137

Birgitta Trotzig · En förvandlings-
konstnär 140

Eva Adolfsson · Strindbergs början 144

- BECKETT | 5.6 1998
Aris Fioretos · Tre dikter 151
Jörgen Gassilewski · Vad är det? 160
- NIETZSCHE. FILOSOFENS FÖRESTÄLLNING | 17.4 1999
Erik Wallrup · Att filosofera med stämgaaffeln 165
Peter Handberg · Morgonrodnad och förbjudna tankar 170
Claudia Lindén · Nietzsches kvinnlighet 172
Aris Fioretos · Nietzsches blå glömska 176
Anna-Lena Renqvist · Den eviga återkomsten av detsamma 181
Fredrik Agell · Franziska Nietzsche, Friedrichs mor 185
Ebba Witt-Brattström · »Jag och den döde höra ihop«. Edith Södergrans Nietzsche 191
UlfLinde · Namn – än sen 203
- DEN GLÖMDA STADEN 24-25.9 1994
MITT – EUROPA | 18.5 1999
Katarina Frostenson · Dikter 209
- JOHANN WOLFGANG GOETHE 29.5 1999
Håkan Rehnberg · Berättelsens figur 227
Pehr Sällström · Färgläran 233
Roland Lysell · Det obeskrivligas fullbord 236
- VLADIMIR NABOKOV. FÖRFÖRAREN | 29.10 1999
Vladimir Nabokov · En kväll inför solens sista låga 245
Per Wästberg · Han som spelade schack med livet 246
Bengt Jangfeldt · Nabokov var ingen sovjetförfattare 256
Thomas Götselius · Stilens exil 260
Claudia Lindén · *Lolita*, boken om en man 264
Carl-Johan Malmberg · Fantasins lyckovinst 268
Vladimir Nabokov · Ett genomskinligt ting 276
Aris Fioretos · Nabokovs trollspö 278
- TÖRNROSENS NATT. C. J. L. ALMQVIST | 27.11 1999
C. J. L. Almqvist · Hjärtats blomma 283
Magnus Florin · Kartans behag 284
Roland Lysell · Hjärtats blomma, Blotkvädet, Skalden och det andra skrivsättet 288
Jakob Ståberg · Svärmarer 292
- WITTGENSTEIN. FILOSOFENS FÖRESTÄLLNING | 3.12 1999
Hans Ruin · Wittgenstein och filosofins tilltal 297
Sharon Rider · Finns älvor? 301
- PRIMO LEVI. ATT TALA DET OBESKRIVBARA | 30.1 2000
Birgitta Trotzig · Om Primo Levi 307
- PLATON. FILOSOFENS FÖRESTÄLLNING | 19.5 2000
Erik Wallrup · Platons dubbelspel 313
Jesper Svenbro · Besinning inför texten 319
Jan Stolpe · Platons liktal över de stupade 323
Cecilia Sjöholm · Platon och de gråtande männen 328
- PAUL CELAN | 23.11 2000
Birgitta Trotzig · Språket och murarna 333
Anders Olsson · Ordet i exil 336
Paul Celan · Stavelsen smärta 341
Aris Fioretos · Celans fraktur 343
Paul Celan · Samtal i bergen 347
- PROUSTNATT I | 27.4 2001
Carin Franzén · Att vara med eller att inte vara med 353
Mona Vincent · Om minnets förvandlingar hos Augustinus och Marcel Proust 356
- NELLY SACHS | 27.10 2001
Nelly Sachs · Framför ordens väggar 365
Anders Olsson · Att äta sand 366
- WITOLD GOMBROWICZ | 1.12 2001
Hans Ruin · Gombrowicz och filosofin: Une histoire d'amour 375
Jan Stolpe · Om *Kosmos* 380
- HÖLDERLINNATT | 13.4 2002
Aris Fioretos · Kometen Hölderlin 383
Friedrich Hölderlin · Ister 385
Horace Engdahl · Hölderlin och kraften 388
Friedrich Hölderlin · Nymfen Mnemosyne 396
- PROUST I FILM OCH KONST 24.4 2002
Magnus Bergh · Film i Prousts stil 401
- ATT KOMMA TILL TALET 27.9 2002
Herakleitos · Fragment 415
Parmenides · Om naturen 416
Hans Ruin · Ord för varat 422
Marcia Sá Cavalcante Schuback · Språket talar 426
Erik Wallrup · »Lieber Martin«, »Liebe Hannah« 431
Carin Franzén · I mötets hemlighet 436
Anders Olsson · Blitzräumung 440
- EROS NATT | 7.2 2003
Edith Södergran · Till Eros 445
Claudia Lindén · Eros som frigörelse 446
Carin Franzén · Duras och »kärlekskvalens gamla algebra« 450
Sara Danius · Den halvhemliga läsarten 455
Cecilia Sjöholm · Eros och det kvinnliga begäret 464
- NIETZSCHE II. FILOSOFENS FÖRESTÄLLNING | 11.3 2003
Ulf Eriksson · Nietzsche mellan ursprung och gåta 469
Fredrika Spindler · Den glada vetenskapen 475
- POETENS MUSIKALISKA RUM 21.5 2003
Jesper Svenbro · Dikter 481

- ORFEUS NATT | 17.9 2003
Paula Henrikson · Jordens grotta, bedräglighetens rum 503
Rainer Maria Rilke · Orfeus. Eurydike. Hermes 508
Horace Engdahl · Sångens makt och den andra natten 512
- I DET FRÄMMANDE.
GUNNAR EKELOF | 31.10 2003
Anders Olsson · I det främmande 519
Gunnar Ekelöf · Jag skriver till dig 524
Birgitta Trotzig · Anteckning om Ekelöf 526
- SPINOZA. FILOSOFENS FÖRESTÄLLNING | 12.12 2003
Fredrika Spindler · Vad förmår en kropp? 529
Dag Prawitz · Det axiomatiska idealet och filosofiskt tänkande 533
Johan Redin · Tankens poetik 538
- KANT. FILOSOFENS FÖRESTÄLLNING | 22.10 2004
Franz Kafka · Framför lagen 543
Sven-Olov Wallenstein · Om »Framför lagen« 545
Cecilia Sjöholm · Reflexion kring smaken 552
Hans Ruin · Det sublimas lärdom 557
- FÄRDER. EN KVÄLL KRING RESOR I LITTERATUREN | 16.11 2004
Per Wästberg · Om reseskildringar 563
- KREISLERIANA.
E. T. A. HOFFMANN | 24.11 2004
Horace Engdahl · Rävzonen 569
E. T. A. Hoffmann · Johannes Kreislers testamente 574
- EBB OCH FLOD. EN KVÄLL MED VIRGINIA WOOLF | 28.10 2005
Cecilia Sjöholm · Kärlekens två svansar 579
Jenny Tunedal · Under F fjärilsstoft, under D olika namn på döden 584
Carin Franzén · En oavslutad formulering 586
Ulf Eriksson · Tillvarons egg 591
- LEVINAS. FILOSOFENS FÖRESTÄLLNING | 7.12 2005
Carin Franzén · Litteraturens etik 597
Jayne Svenungsson · Levinas och s(p)året av Gud 601
Elena Namli · Etik som an-svarets omöjlighet 606
Mona Vincent · Att vara den andres vittne är ett uppmärksamt betraktande 609
- POETENS MUSIKALISKA RUM 17.2 2006
Göran Sonnevi · Dikter 613
- OROANDE, FRÄMMANDE.
OM SIGMUND FREUD | 28.9 2006
Aris Fioretos · Själens runt på sextio minuter 641
Lou Andreas-Salomé · ur *Öppet brev till Freud* 645
Cecilia Sjöholm · Hunger och kärlek 647
Lou Andreas-Salomé · ur *Öppet brev till Freud* 651
Irène Matthis · *Das Unheimliche* och upprepningstväng 653
Lou Andreas-Salomé · ur *Öppet brev till Freud* 657
Peter Cornell · *Gradya* 660
Lou Andreas-Salomé · ur *Öppet brev till Freud* 666
Carin Franzén · *Fadermord* och andra scener 668
Lou Andreas-Salomé · ur *Öppet brev till Freud* 672
Ebba Witt-Brattström · *Läste Freud »Gallblomma«*? 674
- RÖSTER OM FORUM
Magnus Florin · *Golv* 681
Roland Pöntinen · En omisskännlig urbanitet 683
Ulf Olsson · *Jazzstenar* 686
Adam Zagajewski · *Soiré* 1998 688
Eva Runefelt · *Händer i jord* 689
Margaretha Åsberg · *I orakelgrottan* 690
Love Derwinger · *Allegro barbaro* 692
Katarina Frostenson · *Linje och ögonblick* 694
- APPENDIX
Programregister 1989–2007 699
Medverkande 731
Litteratur 739
Personregister 745
- BILDER
Katrine Helmersson · *Smekningarna* 52
Erla Thórarinsdóttir · *Grässäng* 76
Katrine Helmersson · Utan titel 77
Johan Celsing · *Planfragment* 208
Lars Olof Loeld · *Skiss* 467
Margaretha Åsberg · *Koreografisk skiss* 517
Gunilla Sköld Feiler · *Lux* 561
- BILDARKET
Håkan Rehnberg · *Handen för ansiktet*
Ola Billgren · *Ansiktet IV & Ansiktet V*
Jan Häfström · *Stigma I–III*
Johan Scott · Utan titel
Peter Hagdahl · Utan titel 10
Jan Svenungsson · *Installation utan titel*
Sophie Tottie · –
Leif Elggren & Thomas Liljenberg · *Lägenheten*
Jan Häfström · Nr 78 & 81 ur *Hundra dagar*
Bianca Maria Barmen · *Meteoriter, I betraktande av, Eunuck, Förberedelse*
Gunilla Bandolin · *Potatisdrömmar & Inverted Architecture*
Annica Karlsson Rixon · *Turism #024, Turism #025, Turism #027*
Håkan Rehnberg · Utan titel
Johan Scott · Utan titel
Gunilla Sköld Feiler · *Lux, Colony, Den kalvande boken*
Ragna Berlin · *Verk från Fram och tillbaka & Rundrund*
Felix Gmelin · *Fallstudie: Konstvandalen & De fem fulaste*
Harald Lyth · *Balkongen, Balbec & Piren, Balbec*
Håkan Rehnberg · *Insomnia*

EN kvinna går på Boulevard de Sébastopol i Paris. Hennes röst är en kör av gatans röster, av de människor hon möter. De som korsar hennes väg är levande och närvarande, men i sitt medvetande stiger hon också ner under asfalten, till det som finns under stadens golv. Ljud brusar och skär, bilder faller över henne. Där nere under den grå asfaltsskorpan möter hon förfluten tid, kroppar och röster som drar förbi –

En scen hämtad från Katarina Frostensons monodrama »Sebastopol«. År 1989 gjorde jag en iscensättning av skådespelet i ett stort källarum på Sigtunagatan 14 i Stockholm. Den föreställningen angav tonen för vad som skulle komma att hända här –

På platsen

I stadens inre, med ljud från stadens innanmäte, mitt i stadens drift.

Ett rum som är ett inälvsmausoleum.

Ett underjordsinre.

Ett grundschakt.

Ett spökskeppsfundament.

En osmyckad källarlokal utan referenser, som medger full koncentration på vad som händer där och som ger frihet åt sinnen. Den liknar ingenting (eller möjligen källaren »Den herrelösa hunden« i Sankt Petersburg, där det ryska avantgardet brukade sammanstråla på 1910- och 20-talen – ja, gärna!). Och det är genom stadens undre rum, genom det osynliga, som vi och husens fundament förbinds med varandra.

Sinnenas polyfoni

När jag startade Forum var min tanke att sammanföra många konstformer: musik, litteratur, dans och koreografi, recitation, filosofisk reflexion och bildkonstnärers uttryck. Att låta dem leva enskilt och samtidigt, vara suveräna och tillsammans, finnas som solitärer och

belysa och befrukta varandra. Under åren har bland andra Roland Pöntinen och Love Derwinger, Hans Ruin och Katarina Frostenson medverkat vid utformningen av de musikaliska respektive filosofiska och litterära programmen. När jag har fött en idé diskuterar vi vilka konstnärer, skribenter, dansare, koreografer, skådespelare och musiker som skall vara med och bygga en föreställning.

Mitt arbete som konstnärlig ledare och regissör är att initiera händelsen och skapa dess dramaturgi, att se till att föreställningen inte får slagsida. Det viktigaste under en kvällshändelse på Forum är att varje konstnärligt bidrag får vara unikt och monolitiskt; i förhållande till föreställningens utgångspunkt skall det vara en extrapolering eller en fri association.

Så kan medvetanden, texter, röster, konstverk, musikstycken och tidsperioder konfronteras med varandra. De skilda uttrycken tas emot av olika lober i hjärnan: musiken tas emot på ett sätt, dikten på ett annat och den filosofiska texten på ytterligare ett sätt; så skapas parallella beröringar och stimuli, och så uppstår en polyfoni. Det handlar inte om att vilja skapa en syntes av upplevelser, utan att låta dem löpa parallellt och söka nå det som ligger under (ja, källan, källaren). Den ena känsligheten berör den andra, de korsar varandra och förhoppningsvis uppstår en friktion, en polyfoni av intryck, en konstupplevelse som inte är linjär.

Ansiktet

En av de första utställningarna jag initierade på Forum var »Ansiktet«. Författare och konstnärer inbjöds att skapa sin bild av ansiktet. Mötet med den andre, alteriteten, det svåra och uppfordrande i den händelsen är en scen som återkommit på Forum och präglat verksamheten här. Liksom mötet med historien, förhållandet till minnet, som flera gånger levandegjorts i helaftonsföreställningar kring bland andra Primo Levi, Paul Celan och Nelly Sachs.

Närvarande på Forum är också Carl Jonas Love Almqvist – en författare som sökte i olika världar och ville förena flera konstnärliga uttrycksformer i ett och samma verk. Han är en källa, från honom utgår en verkligt röd tråd som leder in i många av samtidens tyngsta och mest utmanande svenska författarskap.

Så rör sig Forum mellan tiderna, mellan det klassiska och det moderna. Underliggande förbindelser blottläggs – det gäller att upptäcka

dem, gräva fram dem – och nya band uppstår. Forum vill skapa rum och lysa upp dem, men har aldrig velat undervisa. Fältet skall vara fritt för den som vill tänka och associera, som vill finna samband.

Under programrubriken »Filosofens föreställning« har flera tänkare lyfts fram och belysts. En värld byggs upp kring filosofens tankar under en föreställning; text, musik och bild kan både understryka och bestrida dennes föreställningar.

Ett annat exempel på rörelsen mellan tidsepoker är Forums Proustprojekt som pågått sedan 2001. I romancykeln *På spaning efter den tid som flytt* använde Marcel Proust sin enastående iakttagelseförmåga till att beskriva sin tids konst och litteratur, dess uppfinningar, teknik, sociala regler och umgängesformer. Författare och skådespelare har inbjudits att läsa högt ur verket, att möta det med sina särskilda röster; tanken är att skapa en dubbelexponering. Musiker deltar med dåtida och nutida stycken och konstnärer skapar sina bilder med utgångspunkt i romanens värld. Målet är att läsa igenom hela sviten. I skrivande stund har vi tillryggalagt 104 söndagar av högläsning och befinner oss i romancykelns fjärde del, *Sodom och Gomorra*.

En källarhändelse

Det som händer i Forums källare händer en enda gång. Det som gestaltas laddas av ögonblicket och förstärker känslan av att någonting unikt äger rum som det är viktigt att ta till sig och minnas. Tänk på berättelsen i grottan, rösten som talar, ljuset över väggarna, ansiktena som lyssnar, ljudet genom stenen, skuggan –

Det kan vara ensamt att driva en verksamhet som denna, men att Forum har blivit en plats som förknippas med verklig kvalitet gläder mig mycket och jag vill rikta ett varmt tack till alla som är med och bygger denna värld, detta värde.

Att samtala med sinnena, sätta idéer i rörelse, söka och föra upp det underliggande, bryta sönder det linjära i ämnet och skapa tillträde till underjordens händelser –

PARIS-STOCKHOLM, MARS 2007

